

Luonnos
28.12.2020

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi jokamiehenoikeuden nojalla luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki jokamiehenoikeuden nojalla luonnontuotteita keräämään maahan tulevien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta. Ehdotetun lain tavoitteena on parantaa luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellista asemaa sekä tasapuolistaa luonnontuotealan yritysten kilpailumahdollisuuksia. Laki tukisi luonnontuotealan kasvua ja kansainvälisen kilpailukyvyn kehittymistä.

Laissa säädettäisiin luonnontuotteiden kerääjän oikeuksista, kerääjän maahan kutsuvien ostajien velvollisuuksista, velvollisuuksien noudattamisen valvonnasta sekä velvollisuuksien laiminlyönnin seuraamuksista. Maksun veloittaminen luonnontuotteiden kerääjien rekrytointia koskevista palveluista kiellettäisiin. Ostajalla olisi yhteistoimintavelvoite keruutuloksen parantamiseksi. Työsuojeluviranomainen valvoisi lain noudattamista siltä osin, kuin valvonta ei kuulu muun toimivaltaisen viranomaisen vastuulle. Neuvontaa lain soveltamisesta antaisivat työ- ja elinkeinotoimisto sekä työsuojeluviranomaiset yhdessä.

Ehdotettu laki ei suoranaisesti koskisi luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten maahantuloa. Työ- ja elinkeinotoimistolle kuitenkin säädettäisiin tehtäväksi antaa Suomen ulkomaan edustustolle lausunto kerääjän maahan kutsuvan ostajan taloudellisista ja eräistä muista edellytyksistä. Ehdotettu laki ei myöskään vaikuttaisi luonnontuotteiden keräämisen oikeudellisen luonteen määrittelyyn. Lakia sovellettaisiin silloin, kun ei katsota olevan työsuhteesta. Jos kyse on työsuhteesta, sovellettaisiin työlainsäädäntöä samoin kuin nykyisinkin.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian, viimeistään ennen luonnontuotteiden keruun satokautta 2021.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
1.1 Tausta	3
1.2 Valmistelu	3
2 Nykytila ja sen arviointi.....	4
3 Tavoitteet	7
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	7
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	7
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	8
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	9
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	9
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö	10
6 Lausuntopalaute	11
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	11
8 Voimaantulo	18
9 Toimeenpano ja seuranta	18
10 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	18
Laki jokamiehenoikeuden nojalla luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta	20

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Luonnontuotteiden teollinen talteenotto Suomessa on vuodesta 2005 lähtien nojautunut voimakkaasti Thaimaasta Suomeen kutsuttaviin kerääjiin. Thaimaasta on tullut viime vuosina Suomeen luonnontuotteiden keruuseen noin 2 500 henkilöä vuosittain. Satokaudelle 2020 Thaimaan viranomaiset nostivat Suomen maakiintiötä 3 000 kerääjään johtuen siitä, että kerääjien ansiomahdollisuudet ovat parantuneet ja kerääjien tyytyväisyys keruuseen Suomessa on lisääntynyt. Koronavirusepidemian takia Thaimaa kuitenkin rajoitti luonnontuotteiden kerääjien maasta lähtöä Thaimaasta satokaudella 2020. Suomeen on tullut jonkin verran luonnontuotteiden kerääjiä myös Ukrainasta. Koronavirusepidemian takia myös heitä oli kuluneena satokautena tavallista vähemmän.

Luonnontuotteiden kerääjien maahantuloon, maassa oleskeluun ja työnteko-oikeuteen sovelletaan Schengenin viisumisäännöstöä¹ ja ulkomaalaislakia. Sen sijaan keruutyöstä, kerääjien olosuhteista Suomessa tai kerääjien ja ostajien välisistä oikeussuhteista tai oikeusturvaan liittyvistä seikoista ei ole nimenomaisia säännöksiä missään laissa. Tilanteen korjaamiseksi eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pyysi 2014 työ- ja elinkeinoministeriötä yhdessä ulkoministeriön kanssa koordinoimaan luonnontuotteiden kerääjien oikeudellisen aseman kehittämistä.

Syksystä 2014 lähtien viranomaisten ja viisumikutsujayritysten välillä on sovellettu luonnontuotteiden poiminnan aiesopimusmenettelyä. Menettelyn tavoitteena on tasapuolistaa yritysten kilpailutilannetta ja parantaa kerääjien olosuhteita ja ansiomahdollisuuksia. Aiesopimusmenettelyn myötä näitä tavoitteita on osin saavutettu. Ongelmana on kuitenkin ollut aiesopimuksen heikko velvoittavuus ja menettelyn hidas reagointi epäkohtiin. Lisäksi Pohjois-Pohjanmaan työ- ja elinkeinotoimistolla on valtakunnallinen luonnontuotteiden keruuta koskeva koordinoitettava. Suomen edustustojen pyynnöstä Pohjois-Pohjanmaan työ- ja elinkeinotoimisto voi antaa lausuntoja kerääjiä Suomeen kutsuvien yritysten taloudellisista edellytyksistä.

1.2 Valmistelu

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa linjataan, että ulkomaisten ei-työsuhteisten kausityöntekijöiden asema turvataan lainsäädännön keinoin, esimerkiksi marjanpoimijat. Kirjaus liittyy hallituksen huoleen luonnontuotteiden poimijoiden, erityisesti thaimaalaisten poimijoiden asemasta ja ansiomahdollisuuksista Suomessa. Esitys liittyy tähän hallitusohjelman kirjaukseen. Valmistelu liittyy osin myös hallitusohjelman linjaukseen siitä, että työvoiman maahanmuuttopolitiikkaa kehitettäessä otetaan huomioon ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäytön torjunta sekä tätä linjausta koskeviin valmisteluihin.

Hallitusohjelman linjauksen mukaan tulee lisäksi varmistaa, että työhön tulo Suomeen tapahtuu työntekoon tarkoitettulla luvalla. Linjauksella viitataan muun muassa turistiviisumien käytön kitkemiseen. Hallitus selvittää erikseen tarpeen ja mahdollisuudet ottaa käyttöön kansallinen viisumi eli D-viisumi Schengen-viisumin rinnalle. Lisäksi yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa on tarkoitus hallituskauden loppuun mennessä selvittää työsopimuksen käsitteen laajen-

---

¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 810/2009, annettu 13 päivänä heinäkuuta 2009, yhteisön viisumisäännöstön laatimisesta (viisumisäännöstö).

taminen myös luonnontuotteiden kerääjien sisällyttämiseksi työsopimuksen käsitteeseen. Selvitys liittyy laajempaan työlainsäädännön kehittämiseen vastaamaan paremmin työnteon muuttuvia muotoja. Edellä mainitut valmistelut kuitenkin johtanevat konkreettisiin esityksiin vasta hallituskauten loppupuolella. Siksi hallitus on päättänyt esittää erillislain säätämistä pikaisemalla aikataululla.

Esitys on valmisteltu työ- ja elinkeinoministeriössä yhteistyössä oikeusministeriön, ulkoministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, sisäministeriön, Suomen Bangkokin edustuston, Luonnontuoteteollisuusyhdistyksen ja alan yritysten kanssa. Thaimaan Suomen suurlähettiläs on osallistunut valmisteluun liittyviin keskusteluihin. Esitysluonnosta on käsitelty työelämän sääntelyn ministerityöryhmän alatyöryhmässä. Esitysluonnoksesta on järjestetty lausuntokierros. Lausunto pyydettiin oikeusministeriöltä, ulkoministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, sisäministeriöltä, Suomen Bangkokin edustustolta, Pohjois-Pohjanmaan työ- ja elinkeinotoimistolta, Thaimaan suurlähetystöltä, työmarkkinakeskusjärjestöltä, Luonnontuoteteollisuusyhdistykseltä, Ihmisoikeusliitolta ja... Lausunto on pyydetty myös Ahvenanmaan maakuntahallitukselta.

2 Nykytila ja sen arviointi

Luonnontuotteiden kerääminen tapahtuu jokamiehenoikeuden nojalla. Jokamiehenoikeudella tarkoitetaan jokaisen Suomessa oleskelevan, myös ulkomaalaisen, mahdollisuutta käyttää luontoa siitä riippumatta, kuka omistaa alueen tai on sen haltija. Jokamiehenoikeudesta nauttimiseen ei tarvita maanomistajan lupaa. Jokamiehenoikeus ei suoranaisesti perustu lakiin, vaan maan tapaan, joka on ollut voimassa Ruotsin valtakunnan ajoista lähtien. Jokamiehenoikeuteen ei kuulu se, mitä perinteisesti ei ole pidetty kohtuullisena tai mikä on laissa kielletty.

Jokamiehenoikeudet sisältävät myös oikeuksien kaupallisen käytön. Jokamiehenoikeutta käyttämällä ei kuitenkaan saa aiheuttaa haittaa tai häiriötä. Haitan ja häiriön määrittelemisen on tulkinnanvaraista. Esimerkki jokamiehenoikeuksien kaupallisesta käytöstä on luonnontuotteiden keruu myytäväksi. Erityisesti maaseudulla asuvat ovat perinteisesti hankkineet sivuansioita myymällä keräämiään luonnonvaraisia marjoja ja sienä. Luonnontuotteiden kaupallista keruuta on myös tuettu luonnontuotteiden keruun verovapaudella, joka on ollut voimassa pitkään.

Suurin osa luonnontuotteiden kerääjistä on tullut Thaimaasta jo vuodesta 2005, jolloin ensimmäinen suomalainen yritys kutsui ryhmän kerääjiä, noin 70 henkeä, luonnontuotteiden keruuseen Suomeen. Muut alan yritykset lähtivät seuraavina vuosina mukaan, ja vähitellen thaimaalaiset luonnontuotteiden kerääjät korvasivat venäläiset ja virolaiset luonnontuotteiden kerääjät Suomessa. Suomalaisten keräämien luonnontuotteiden myynti teollisuudelle oli hiipunut jo aiemmin. Jonkin verran luonnontuotteita Suomessa keräävät myös ukrainalaiset.

Luonnontuotteiden kerääjien maahantulo tapahtuu Schengen-viisumin nojalla. Viisumivapautuksesta vapautettujen maiden kansalaiset, kuten ukrainalaiset, joilla on biometrinen passi, voivat saapua Suomeen viisumivapaasti. Kerääminen tapahtuu jokamiehenoikeuden nojalla ilman työsuhdetta. Keruun järjestämistä ei-työsuhteiseksi ohjaa tuloverolain (1535/1992) 89 §, jonka mukaan luonnonvaraisten käpyjen, marjojen ja sienien sekä sellaisten luonnonvaraisten kasvien tai niiden osien, joita kerätään käytettäväksi ihmisravintona, lääkkeenä tai lääkeaineen valmistuksessa, kerääjän näiden tuotteiden luovutuksesta saama tulo ei ole veronalaista tuloa, jollei tuloa ole pidettävä palkkana.

Koska luonnontuotteiden kerääjien ei ole katsottu olevan työsuhteessa, vaan toimivan eräänlaisina yrittäjinä omalla liiketoimintavastuullaan, heidän oikeudellinen asemansa on lainsäädännön näkökulmasta pitkälti sääntelemätön. Oikeusaseman turvattomuus on noussut ajoittain esiin

voimakkaastikin. Suomen ammattijärjestöjen keskusliitto SAK on kahdesti pyytänyt työneuvostolta lausuntoa siitä, olisiko ulkomaalaisten luonnontuotteiden keruussa kuitenkin tosiasiallisesti kyse työsuhteesta. Ulkomaalainen luonnontuotteiden kerääjä kuitenkin myy keräämänsä luonnontuotteet pääasiallisesti yhdelle ostajalle. Tämä ostaja on yleensä se taho, joka on kutsunut kerääjän Suomeen ja joka järjestää hänelle majoituksen ja ruokahuollon sekä ajoneuvot ja keruuvälineet. Molemmissa lausunnoissaan (TN 1483-10, 3.6.2010 ja TN 1458-14, 24.6.2014) työneuvosto kuitenkin on katsonut, että tapauksissa ei ollut kyse työsuhteesta.

Käytännössä luonnontuotteiden kerääjien oikeusaseman turvattuus ilmenee siten, että kerääjät itse joutuvat kustantamaan matkan Suomeen ja Suomesta pois, viisumi- ja matkavakuutus- kulut, keruuvälineet ja -varusteet Suomessa, keruuseen käytettävien ajoneuvojen vuokran ja polttoainekulut, majoituksen ja ruokahuollon sekä muut kulut Suomessa. Kerääjät Thaimaassa värvävä koordinaattori yleensä perii kerääjiltä lisäksi palvelumaksun ja mahdollisia muita kuluja Thaimaassa. Matkasta Suomeen muodostuu kerääjälle suuret kulut, mutta ansiot jäävät hänen omalle riskilleen. Ansiot riippuvat muun muassa satotilanteesta, keruualueiden löytymisestä, säätilasta sekä luonnontuotteiden hinnasta. Myyntihintaan kerääjällä itsellään on vain rajallinen mahdollisuus vaikuttaa. Kerääjän neuvotteluasema on heikko johtuen riippuvaisesta asemasta hintaneuvottelujen vastapuoleen. Luonnontuotteiden keruun seuranta ja valvontaa tai siihen liittyvää neuvontaa ei ole säädetty minkään viranomaisen velvollisuudeksi.

Luonnontuotteiden keruun tukihenkilöt, kuten kokit, sadonetsijät, talonmiehet, autonkorjaajat, koordinaattorit eivät tee jokamiehenoikeuden piiriin kuuluvaa työtä. Siksi heidän maahantulonensa edellytyksenä on työntekijän oleskelulupa, joka edellyttää työsuhdetta. Myös tukihenkilöt ovat monella tavalla riippuvaisia luonnontuotealan yrityksestä ja tukihenkilöt sekä luonnontuotteiden kerääjät rekrytoivasta koordinaattorista. Työsuhteesta johtuen heidän oikeusasemansa voidaan kuitenkin arvioida olevan kerääjiä parempi. Tästä johtuen tämä esitys ei koske tukihenkilöiden oikeusasemaa.

Vuonna 2013 ulkoministeri ja työministeri asettivat selvitysmiehen pohtimaan luonnontuotteiden poimijoiden aseman parantamista ja kasvavan luonnontuotealan toimintaedellytysten turvaamista. Selvitysmiehen raportti valmistui helmikuussa 2014. Raportin käsiteltävään eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta halusi kirjeessään TEM:lle 12.6.2014 parantaa thaimaalaisia luonnontuotteiden poimijoita hyödyntävän luonnontuotealan toimintaa ja vastuunsa kantavien yritysten mainetta. Valiokunta piti tärkeänä puuttua toimialan epäkohtiin ja kehittää toiminnan pelisääntöjä. Poimijoita tuli valiokunnan mukaan kohdella reilusti ja oikeudenmukaisesti. Valiokunta toivoi, että työ- ja elinkeinoministeriö seuraa tarkkaan alan tilannetta.

Työ- ja elinkeinoministeriö on noudattanut työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan toivetta yhdessä ulkoministeriön sekä Pohjois-Pohjanmaan työ- ja elinkeinotoimiston kanssa usein eri toimenpitein. Pohjois-Pohjanmaan työ- ja elinkeinotoimisto vastaa työ- ja elinkeinoministeriön määräämän valtakunnallisen erikoistumistehtävän nojalla luonnontuotteiden kerääjien neuvonnasta sekä antaa Suomen edustustolle lausunnon kerääjiä maahan kutsuvan yrityksen taloudellisista toimintaedellytyksistä. Lausunnon antaminen tapahtuu yritysten suostumuksella. Yritykset ovat myös sitoutuneet pitämään neuvontapalvelun yhteistiedot näkyvillä poimijoiden majapaikoissa.

Alan yritysten, ulkoministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön kesken solmittiin aiesopimus vähimmäisstandardeista joulukuussa 2014, ja aiesopimusmenettelyä noudatetaan edelleen. Tällä hetkellä on voimassa *Aiesopimus viisumivollisten ja viisumivapaiden valtioiden kansalaisten luonnontuotteiden poimintaan liittyvistä toimintatavoista (neljäs tarkistus 21.1.2019)*. Aiesopimusmenettelyyn liittyy kaksi kertaa vuodessa pidettävät konsultaatiot eri viranomaisten ja aiesopimukseen sitoutuneiden yritysten välillä. Aiesopimusmenettelyn myötä luonnontuot-

teiden kerääjien oikeusasemaa ja ansiomahdollisuuksia sekä yritysten kilpailuedellytysten tasa-puolisuutta on saatu parannettua. Myös luonnontuotteiden kerääjille suunnattujen kyselyjen mukaan tyytyväisyys keruuseen ja ansioihin Suomessa on lisääntynyt. Ongelmana on kuitenkin ollut aiesopimuksen heikko oikeudellinen velvoittavuus sekä se, että mahdollisiin epäkohtiin on yleensä mahdollista puuttua vasta seuraavalla keruukaudella.

Vuosina 2015-2017 niin sanotun kausityödirektiivin² toimeenpanon yhteydessä pohdittiin luonnontuotteiden keruun yhdistämistä kansallisena erityisratkaisuna lakiin kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijöinä työskentelyä varten (niin sanottu kausityölaki 907/2017). Ongelmallisena kuitenkin pidettiin sitä, että toiminnalta, jota ei yleensä ole katsottu työsopimussuhteeksi, edellytettäisiin työsopimussuhteisuutta työläinsäädännön sijaan maahanmuuttolainsäädännössä. Lisäksi ongelmana kausityödirektiivin perustavassa kausityölaissa on, että se ei koske työntekijöiden lähettämistä.

Luonnontuotteiden kerääjien oikeusturvakeinot ovat jokaisen käytössä olevat yleiset oikeusturvakeinot, viime kädessä siviili- tai rikosoikeusprosessi. Käytännön mahdollisuudet yleisten oikeusturvakeinojen käyttämiseen kuitenkin ovat rajoitetut. Oikeusapulain (257/2002) 2 §:n 1 momentin mukaan oikeusapua annetaan vain henkilölle, jolla on kotikunta Suomessa taikka koti- tai asuinpaikka toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa. Ulkomaalaisista luonnontuotteiden kerääjistä vain harva täyttää tämän edellytyksen. Työsuojeluviranomaisen neuvonta rajoittuu työ- ja virkasuhteeseen. Yhdenvertaisuusvaltuutetulla on ulkomaalaislain (301/2004) nojalla erityinen rooli ulkomaalaisten oikeusturvan täydentäjänä ja heidän oikeuksiensa toteutumisen valvonnassa. Luonnontuotteiden kerääjien osalta tehtävä kuitenkin käytännössä rajoittuu yhdenvertaisuutta ja syrjintää koskevaan neuvontaan. Yhdenvertaisuusvaltuutetun nettisivuilla on neuvontaa myös thai-kielellä.

Tammikuussa 2018 Keski-Suomen käräjäoikeus tuomitsi thaimaalaisia luonnontuotteiden kerääjiä Suomeen kutsuneen yrittäjän ihmiskaupparikoksista ja eräistä muista rikoksista. Vaasan hovioikeus säilytti tuomion pääosin ennallaan joulukuussa 2019. Korkein oikeus myönsi 10.9.2020 syyttäjälle ja yrittäjälle valitusluvan. Korkeimmassa oikeudessa on kysymys siitä, oliko yrittäjä syyllistynyt menettelyllään yhteen vai 26 ihmiskaupparikokseen sekä rangaistuksen määräämisestä. Korkein oikeus ei ole vielä antanut päätöstä asiassa.

Thaimaan viranomaiset ovat seuranneet tarkoin kansalaistensa luonnontuotteiden keruuta Suomessa. Thaimaan suurlähetystö ja suurlähettiläs ovat osallistuneet konsultaatiomenettelyyn Suomen viranomaisten ja alan yritysten kanssa. Thaimaan viranomaiset ovat pitäneet merkittävänä puutteena sitä, että thaimaalaiset luonnontuotteiden kerääjät ovat Suomessa vailla lainsäädännön tuomaa turvaa. Edellä mainittu ihmiskauppa-oikeudenkäynti on lisännyt merkittävästi Thaimaan viranomaisten epäluottamusta koko luonnontuotealaan Suomessa. Luonnontuotteiden kerääjien maastalähtölupien määrää rajoitettiin vuosina 2018 ja 2019 enintään 2 500 henkilöön, kun se aiemmin oli ollut 3 500 – 4 000 poimijaa. Rajoitus on aiheuttanut alan elinkeinolle vaikeuksia saada tarvitsemaansa raaka-ainetta ja huonontanut yritysten kasvun ja kansainvälisen kilpailukyvyn edellytyksiä.

---

² Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/36/EU, annettu 26 päivänä helmikuuta 2014, kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä kausityöntekijänä työskentelyä varten.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on parantaa luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellista asemaa ja pienentää hyväksikäytön riskiä. Tavoitteena on lisäksi tasapuolistaa luonnontuotealan yritysten kilpailumahdollisuuksia. Näiden tavoitteiden toteutumisen myötä Suomen luonnontuotealan kehittymisen, kasvun ja kansainvälisen kilpailukyvyn edellytykset lisääntyisivät.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki jokamiehenoikeuden nojalla luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta. Uusi laki koskisi sekä viisumilla että viisumivaapaasti Suomeen kutsuttavien kerääjien oikeusasemaa Suomessa. Ehdotettu lainsäädäntö olisi kokonaan uutta, koska nykyisin laintasoista sääntelyä ei ole.

Ehdotettu laki ei vaikuttaisi luonnontuotteiden keräämisen oikeudellisen luonteen määrittelemiseen. Lakia sovellettaisiin silloin, kun ei katsota olevan työsuhteesta. Jos kyse on työsuhteesta, sovellettaisiin työlainsäädäntöä samoin kuin nykyisinkin, ja ehdotettu laki syrjäytyisi. Koska laki ei koskisi luonnontuotteiden kerääjien maahan tuloa, laki ei vaikuttaisi mahdolliseen myöhemmin käyttöön otettavaan D-viisumiin tai sen myöntämisen edellytyksiin. Mainittu kansallinen viisumi voitaisiin myöntää luonnontuotteiden keräämistä varten kansallisesti määriteltävien edellytysten mukaisesti. Ehdotettu laki ei myöskään vaikuttaisi mahdolliseen työsuhteen määrittelyn laajentamiseen siten, että määrittelmä kattaisi myös luonnontuotteiden keräämisen. Myös tällöin laki syrjäytyisi.

Ehdotetulla lailla parannettaisiin luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellista asemaa ja ansiomahdollisuuksia sekä tasapuolistettaisiin alan yritysten kilpailumahdollisuuksia. Laissa säädettäisiin luonnontuotteiden kerääjien oikeuksista, kerääjiä maahan kutsuvien ostajien velvollisuuksista, velvollisuuksien noudattamisen valvonnasta sekä velvollisuuksien laiminlyönnin seuraamuksista. Luonnontuotteita ostavien yritysten velvollisuudet olisivat suurelta osin samat kuin nykyisin noudatettavassa aiesopimuksessa. Niistä kuitenkin säädettäisiin tarkemmin ja velvoittavammin. Erona aiesopimuksen mukaiseen menettelyyn olisi myös, että laissa säädettäisiin ehdottomasta kiellosta veloittaa kerääjiä rekrytointiin liittyvistä palveluista sekä perehdyttämisestä. Nämä ehdotukset ovat merkityksellisiä ulkomailta kutsuttavien kerääjien oikeusaseman parantamisen kannalta.

Työ- ja elinkeinotoimiston tehtävistä on säädetty elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista annetun lain (897/2009) 14 §:ssä ja toimistojen välisen alueellisen toimivallan jakautumisesta 15 §:ssä. Työ- ja elinkeinotoimiston tehtäväksi säädettäisiin lausunnon antaminen luonnontuotteiden kerääjiä Suomeen kutsuvan ostajajärityksen luotettavuudesta ja taloudellisesta toimintakyvystä. Työ- ja elinkeinotoimisto antaisi neuvontaa lain soveltamisesta, yhdessä työsuojeluviranomaisen kanssa. Työ- ja elinkeinoministeriö määräisi työ- ja elinkeinotoimistojen alueellisesta toimivallasta tehtävässä kuten nykyisinkin. Tällä hetkellä aiesopimusmenettelyn mukaista tehtävää hoitaa Pohjois-Pohjanmaan työ- ja elinkeinotoimisto. Pohjois-Pohjanmaan työ- ja elinkeinotoimisto vastaa nykyisin myös ulkomaalaisten luonnontuotemerkkejä kerääjien keskitetystä neuvontatehtävästä. Myös tämä tehtävä jatkuisi. Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa tehtävän riittävästä resursoinnista.

Ehdotetun lain noudattamista valvoisi työsuojeluviranomainen siltä osin, kuin tehtävä ei kuulu muulle viranomaiselle. Esimerkiksi majoittumiseen liittyen on olemassa muita toimivaltaisia viranomaisia, kuten kunnan terveydensuojeluviranomainen, rakennusvalvontaviranomainen ja

pelastusviranomainen. Työsuojeluviranomaisella on jo nykyisin osana ulkomaalaisasioiden mukaista valvontatehtäväänsä velvollisuus valvoa luonnontuotteiden poimintaan liittyvien tukihenkilöiden työehto- ja työnteko-oikeuskysymyksiä, ja tässä tarkoituksessa myös oikeus päästä marja-alan yritysten tiloihin ja kerääjien tukikohtiin.

Ehdotettu laki ei koskisi luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten maahantuloa. Tämä tarkoittaisi muun muassa sitä, että Schengen viisumin myöntämisen edellytyksenä oleva toimeentulo tai mahdollisuus toimeentulon ansaitsemiseen Suomessa määräytyisivät toistaiseksi Schengenin viisumisäännösten 21 artiklan 3 b ja 5 kohdan mukaisesti. Suomessa tämä tarkoittaa vähintään 30 euron minimiansiota päivässä lentolipun ja majoituskustannusten ansaitsemisen jälkeen maassa oleskelupäivältä. Koska maksun periminen rekrytoinnista sekä Suomeen ja Suomesta pois matkustamiseen liittyvistä palveluista kiellettäisiin, kerääjän nettoansiot kasvaisivat nykytilaan verrattuna. Työ- ja elinkeinotoimistolle säädettäisiin tehtäväksi antaa Suomen ulkomaan edustustolle lausunto kerääjän maahan kutsuvan ostajan taloudellisista ja eräistä muista edellytyksistä. Mahdollisen kansallisen D-viisumin käyttöön oton jälkeen viisumin myöntämisen edellytykset määräytyisivät kansallisesti määriteltävien kriteerien mukaan.

Esityksessä käytetään Kotimaisten kielten keskuksen neuvosta sanaa luonnontuotteiden *kerääminen* sen sijaan, että käytettäisiin sanaa luonnontuotteiden *poimiminen*. Perusteluna on se, että kerääminen on yläkäsite ja poimiminen yksi tapa kerätä. Kaikkia luonnontuotteita, kuten yrtejä ei poimita, mutta kaikkia luonnontuotteita voidaan kerätä. Luonnontuotteilla tarkoitetaan tuloverolain (1535/1992) 89 §:ssä lueteltuja luonnontuotteita.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

Ehdotetun lain myötä ulkomaalaisten luonnontuotteiden kerääjien oikeudellinen asema vahvistuisi merkittävästi. Suomessa olisi selkeä vastuutaho – ostaja – koskien poimijan olosuhteita ja kohtelua. Poimijalla olisi edelleen oikeus myydä keräämänsä luonnontuotteet taholle, joka maksaa niistä parhaan hinnan. Koska maksun periminen rekrytoinnista sekä Suomeen ja Suomesta pois matkustamiseen liittyvistä palveluista kiellettäisiin, kerääjän nettoansiot kasvaisivat nykytilaan verrattuna. Kerääjien riski joutua hyväksikäytön kohteeksi pienenesi.

Alan yritykset olisivat nykyistä tarkemmin velvoitettuja toimimaan yhdenmukaisesti, mikä tasapuolistaisi yritysten toimintaedellytyksiä. Yritysten toimintatapojen vakiintuminen edistäisi luonnontuotteiden teollista talteenottoa, kun kiinnostus luonnontuotteiden keruuseen lisääntyisi. Luonnontuotealan yritysten kasvun ja kansainvälisen kilpailukyvyn edellytykset paranisivat.

Ehdotettu laki ei vaikuttaisi luonnontuotteiden keräämisen oikeudellisen luonteen määrittelemiseen eikä mahdolliseen työsopimussuhteen määritelmän laajentamiseen. Jos luonnontuotteiden keruu katsottaisiin tai säädettäisiin työsuhteeksi, ehdotettu laki syrjäytyisi.

Ehdotuksella ei olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Työ- ja elinkeinotoimistolle tulisi kohdentaa tehtävän hoitamiseen 1-2 henkilötyövuoden lisäresurssi. Työsuojeluviranomaisen uuden valvontatehtävän mahdollistamiseksi tulisi kohdentaa arviolta 4-5 henkilötyövuoden henkilöresurssi. Tämä resurssi voidaan kattaa työsuojeluviranomaiselle ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön ehkäisemiseen jo kohdennetusta 15 henkilötyövuoden lisäresurssista.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Viime vuosikymmenien aikana kehitys on kulkenut siihen suuntaan, että kotimainen luonnontuotteiden keruu tapahtuu lähinnä omaan tarpeeseen. Koska keruu tapahtuu jokamiehenoikeuden nojalla ilman työsuhdetta, suomalaisilla kerääjillä ei useinkaan ole kannustinta myydä marjojaan teollisuudelle, vaan suoraan kuluttajille. Koronapandemian aikana satokaudella 2020 alan yritykset ovat kuitenkin saaneet ostettua kotimaisilta kerääjiltä luonnontuotteita aiempaa enemmän. Monilla yrityksillä on ollut luonnontuotteiden ostopisteitä maakunnissa. Kotimaista keruuta on myös edistetty kampanjoimalla, esimerkkinä Arktiset Aromit ry:n Marjakaveri-kampanja. Luonnontuotealan tarvitseman raaka-aineen määrä on kuitenkin niin suuri, että se edellyttää välitöntä logistiikkaa suoraan keruupaikalta pakastamoon. Tätä ei voida saavuttaa ilman järjestelmällistä ja teollista organisointia. Siksi luonnontuoteteollisuuden raaka-aineen hankinnassa ulkomaalaiset kerääjät eivät ole suuressa määrin korvattavissa kotimaisilla kerääjillä.

Ulkomaalaisten luonnontuotteiden kerääjien oikeusaseman vahvistamiseksi on esitetyn lain lisäksi olemassa kaksi muutakin vaihtoehtoa. Ensinnäkin olisi mahdollista jatkaa ja kehittää mallia, jossa kerääjien olosuhteiden ja ansiomahdollisuuksien kehittäminen perustuu nykyiseen konsultaatio- ja aiesopimusmenettelyyn. Menettelyä on sovellettu jo kuusi vuotta, ja sillä ovat vakiintuneet toimintatavat. Palaute ulkomaalaisilta kerääjiltä, viranomaisilta ja luonnontuotealan yrityksiltä sekä Luonnontuoteteollisuus ry:ltä on ollut myönteistä. Huonot puolet ovat, että riski huonoista ansioista yksin kerääjällä. Aiesopimusmenettely ei ole oikeudellisesti velvoittava. Koska yrityksiä ei voida oikeudellisesti velvoittaa, esimerkiksi välikäsien veloituksia kerääjiltä voidaan estää. Keräämisen organisoimisen valvontatoimivalta ei kuulu millekään viranomaiselle. Oikeudellisen velvoittavuuden puutteen takia Thaimaan viranomaiset eivät pidä mallia hyvänä, jolloin maastalähtöluopien säännöstelyn myötä kerääjien määrä on huonosti ennakoitavissa.

Toiseksi ulkomailta tulevien henkilöiden luonnontuotteiden keruulta olisi mahdollista edellyttää työsuhteisuutta. Työsopimussuhteen tunnusmerkeistä on säädetty työsuopimuslain (55/2001) 1 luvun 1 §:n 1 momentissa. Työsopimuksesta on kyse, jos työntekijä tai työntekijät yhdessä työkuntana sitoutuvat henkilökohtaisesti tekemään työtä työnantajan lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena palkkaa tai muuta vastiketta vastaan. Työsopimuksesta on kyse, vaikka vastikkeesta ei ole sovittu, jos tosiseikoista käy ilmi, että työtä ei ole tarkoitettu tehtäväksi vastikkeetta. Jos kyse on työsuopimuksesta, sovelletaan työsuopimuslakia ja muuta työsuopimuslainsäädäntöä. Huomioitavaksi tulisi myös rikoslain 47 luvun 6 §, jossa työnvälitysmaksujen periminen työnhakijalta on kriminalisoitu. TEM:n yhteydessä toimiva Työneuvosto antaa lausuntoja työsuopimuslainsäädännön soveltamisesta ja tulkinnasta.

Suomen lainsäädännössä ei tällä hetkellä ole säännöksiä siitä, että jokin oikeussuhde olisi tai ei olisi työsuopimussuhde riippumatta siitä, täyttyvätkö työsuopimussuhteen tunnusmerkit vai eivät. Säännöksiä ei ole myöskään siitä, että jokin toiminta olisi välttämättä järjestettävä työsuopimuksen muotoon tai että sitä ei olisi sallittua järjestää työsuopimuksen muotoon. Taustalla on sopimusvapaus: lähtökohtaisesti on osapuolten itsensä valittavissa se, millaiseen oikeudelliseen muotoon he järjestävät keskinäiset oikeussuhteensa. Sillä, millainen oikeussuhde on valittu, luonnollisesti on oikeudellisia seuraamuksia. Työneuvosto on lausunnoissaan (TN 1483-10, 3.6.2010 ja TN 1458-14, 24.6.2014) on katsonut, että thaimaalaisten luonnontuotemääränsä ei ollut kyse työsuhteesta.

Oli myös mahdollista harkita työsuopimuksen edellyttämistä maahantulolle luonnontuotteiden keruuseen. Ulkomaalaislainsäädännössä on erilaisia lupakategorioita sen mukaan, millaiseen

oikeussuhteeseen on tarkoitus tulla maahan. Työsuhteeseen ja yrittäjätyöhön on omat lupansa. Ulkomaalaislainsäädännössä ei kuitenkaan ole edellytyksiä siitä, mihin muotoon oikeussuhde jossain tehtävässä tulisi määritellä. Ulkomaalaislainsäädäntö koskee maahan tuloa ja maassa oleskelua, kun taas oikeussuhteiden aineellisesta sisällöstä säädetään muualla laissa.

Lisäksi jos työsopimus olisi maahantulon edellytys, työsopimusta ei voitaisi edellyttää viisumivapaasti tai muulla perusteella maahan tulevilta. Tämä käytännössä jakaisi luonnontuotteita keräävät ulkomaalaiset oikeuksiltaan ja velvollisuuksiltaan kahteen erilliseen ryhmään. Esimerkiksi viisumivapaista maista tulevat olisivat itsenäisiä ja tuloverosta vapautettuja, kun taas viisumivelvollisista maista tulevat olisivat työsuhteisia ja tuloverovelvollisia.

Työsuhteeseen siirtymisen huonona puolena on, että ei olisi mahdollista estää työntekijöiden lähettämistä ulkomailta. Tällöin palkka- ja muiden työehtojen valvonta Suomessa olisi vaikeaa. Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä (1233/2006) velvoittaa tilaajan selvittämään työntekijöiden keskeiset työehdot, mutta ei velvoita tilaajaa huolehtimaan lainmukaisen palkan maksamisesta. Kuten Ruotsissa valtaosin tapahtuu, luonnontuotteiden kerääjät ovat Thaimaasta lähetettyjä työntekijöitä, joiden palkka maksetaan Thaimaassa. Kausityölaki ei tulisi sovellettavaksi, koska se ei koske työntekijöiden lähettämistä. Luonnontuotteiden keruun tuloverovapaus poistuisi.

Luonnontuotteiden keruun saattaminen työsopimussuhteiseksi ilmeisesti edellyttäisi työsopimuksen määritelmän muuttamista. Määritelmän tulisi olla sellainen, että se kattaa myös luonnontuotteiden keruun. Työsopimuksen määritelmän muuttamista pohditaan yhteistyössä työmarkkinajärjestöjen kanssa työ- ja elinkeinoministeriön johtamassa työelämän sääntelyryhmässä. Koska työn määräaika on hallituskauden loppuun mennessä eikä valmistelua tältä osin ole aloitettu, valmistelua ei ole voitu hyödyntää esityksen valmistelussa. Jos luonnontuotteiden keruu myöhemmin muuttuu tai muutetaan työsopimussuhteiseksi, ehdotettu laki syrjäytyy.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö

Jokamiehen oikeuden perusteella tapahtuvaa luonnontuotteiden keruuta on merkittävässä mittasuhteissa lähinnä vain Suomessa ja Ruotsissa. Esimerkiksi Norjassa ja Tanskassa jokamiehen oikeus on osin rajallisempi kuin Suomessa ja Ruotsissa. Myös luonnonolot ja poimittavat luonnontuotteet sekä niiden poiminnassa käytettävät menetelmät vaihtelevat merkittävästi.

Ruotsiin on tullut luonnontuotteiden kerääjiä Thaimaasta paljon pitempään kuin Suomeen eli jo 1980-luvun puolivälistä lähtien. Osa Ruotsissa toimivista, thaimaalaisten luonnontuotteiden keruuta hyödyntävistä yrityksistä on samoja kuin Suomessa. Merkittävin osa keruusta tapahtuu Pohjois-Ruotsissa eli käytännössä maantieteellisesti hyvin lähellä keskeisiä keruualueita Suomessa.

Luonnontuotteiden keruu Ruotsissa tapahtuu työluvan (*arbetsstillstånd*) nojalla. Työlupahakemukseen on liitettävä työsopimus tai sitova työtarjous. Käytännössä thaimaalaiset luonnontuotteiden kerääjät ovat Thaimaasta lähetettyjä työntekijöitä, ja heidän palkkansa maksetaan Thaimaassa. Luonnontuotteiden keruun työehdot määräytyvät kunta-alan työehtosopimuksen mukaan. Työehtosopimuksen noudattamista valvovat kunta-alan työmarkkinajärjestöt (*Kommunal sekä Skogs- och Lantarbetsgivareförbundet, SLA*). Työehtojen noudattamisen valvonta on osoittautunut vaikeaksi.

Tutkimuslaitos Delmin raportissa (2009:3) todetaan, että thaimaalaisten poimijoiden keskimääräinen nettoansio Ruotsissa jää noin 2 000 US dollariin. Syynä on korkeat maksut thaimaalai-

selle vuokratyönantajalle. Keskimääräisestä poiminta-ajasta näiden maksujen kattamiseen kuuluu 1,6 kuukautta, ja poimijan itselle jäävien ansioiden keruuajaksi jää keskimäärin 3 viikkoa. Thaimaalaisen agentin kuluveloitukset eivät ole läpinäkyviä. Marja-alan yritykset eivät halua palkata poimijoita omille listoilleen työnantajavelvoitteiden välttämiseksi, joten toiminta on organisoitu lähetetyksi työksi. Valtio ei voi velvoittaa yrityksiä palkkaamaan poimijoita suoraan yritysten omaan palvelukseen.

Delmin raportin mukaan arjayritys maksaa thaimaalaiselle agentille kerätyistä marjoista, mitään muita kuluja marjayritykselle ei poiminnasta aiheudu. Poimittujen marjojen arvo on samalla tavalla kytketty marjojen päivän hintaan kuin Suomessakin, joten poimijat eivät etukäteen tarkkaan voi tietää saamansa palkan määrää, joka kytkeytyy urakkaan. Koska poimija on thaimaalaisen agentin palveluksessa, ruotsalainen marjayritys voi katkoa ajanjaksoja, jolloin se ostaa poimijoiden työnantajalta. Tällä tavalla se voi vaikuttaa urakkapalkkaukseen liittyvään takuupalkkaan niin, että takuupalkkaa ei tarvitse maksaa.

Poimijat voivat myös itse vapaaehtoisesti luopua takuupalkasta, koska eivät yleensä ole perillä Ruotsin työehtosopimuksesta. Heidän thaimaalaiset työnantajansa eivät useinkaan kykene opastamaan poimijoita oikean tiedon lähteille, eikä perehdytys kuulu marjayrityksellekään. Siksi poimijoiden tietotason vähäisyys on keskeinen ongelma.

Suomessa Pohjois-Pohjanmaan työ- ja elinkeinotoimisto on tehnyt kyselyn poimijoille, joilla on kokemusta poiminnasta myös Ruotsissa. Suurin osa vastaajista on ollut sitä mieltä, että Suomessa on mahdollisuus parempiin ansioihin ja myös olosuhteet Suomessa ovat paremmat kuin Ruotsissa.

Muissa Euroopan maissa jokamiehenoikeutta ei ole lainkaan tai se on huomattavasti Suomea ja Ruotsia rajallisempi. Muualla luonnontuotteiden keruu voi yleensä tapahtua vain maanomistajan luvalla.

6 Lausuntopalaute

Lisätään lausuntokierroksen jälkeen.

7 Säännökohtaiset perustelut

1 §. Lain tarkoitus. Pykälässä säädettäisiin lain tarkoituksesta samoin, kuten nykyisin on sovittu työ- ja elinkeinoministeriön ja ulkoministeriön sekä luonnontuotealan yritysten kanssa luonnontuotteidenpoiminnan aiesopimuksen tarkoituksesta. Lain tarkoituksena olisi parantaa luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellista asemaa ja ansaintamahdollisuuksia sekä yhdenmukaistaa alan elinkeinotoiminnan edellytyksiä. Aiesopimuksesta poiketen luonnontuotteiden poimijoista käytettäisiin laissa termiä kerääjä. Vaikka luonnonmarjat yleensä ”poimitaan”, kaikkia jokamiehenoikeuden nojalla kerättäviä luonnontuotteita, kuten kasveja ja kasvinosia ei poimita, vaan ne ”kerätään”. Myös luonnonmarjoja, sieniä tms. voidaan ”kerätä”.

Lakia sovellettaisiin ulkomaalaisiin, jotka ovat tulleet maahan keräämään luonnontuotteita. Maahan tulon tarkoitus on siten merkityksellinen, eikä laki koskisi kaikkia maassa oleskelevia ulkomaalaisia. Esimerkiksi maassa pysyvästi asuvat ulkomaalaiset kansalaiset eivät olisi lain soveltamisen piirissä luonnontuotteita kerätessään. Heidän oikeusasemansa on yleensä paremmin turvattu siksi, että pidempiaikaisen maassa oleskelun myötä heidän voi olettaa olevan perillä oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan Suomessa.

2 §. Soveltamisala. *Ensimmäisen momentin* mukaan lakia sovellettaisiin Suomessa jokamiehen-oikeuden nojalla luonnontuotteita keräämään tulevien ulkomaalaisten oikeudelliseen asemaan sekä kerääjien ja näiltä luonnontuotteita ostavien yritysten keskinäisiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Laki koskisi kahdenlaisia ostajia eli yhtäältä kerääjän Suomeen kutsunutta ostajaa ja toisaalta ostajaa, joka myöhemmin Suomessa järjestää kerääjälle majoituksen ja ruokahuollon tarkoituksena ostaa häneltä kerättyjä luonnontuotteita. Säännös liittyy kerääjän oikeuteen myydä keräämänsä luonnontuotteet kenelle tahansa sekä siihen että kerääjän maahan kutsunut ostaja ei voisi välttyä esitetyn lain mukaisesta vastuusta siirtämällä kerääjän esimerkiksi ali-hankkijansa majoitukseen. Molempia ostajia varten laissa olisivat omat säännöksensä.

Toisessa momentissa säädettäisiin, että kerääjän Suomeen kutsuneen ostajan 6 ja 7 §:n 1 momentissa säädettyjä velvollisuuksia sovellettaisiin myös ostajaan, joka ei ole kutsunut kerääjää maahan, mutta joka itse tai jonka lukuun muu taho järjestää poimijoille majoituksen, poimintavälineet ja ajoneuvot tarkoituksella saada ostetuksi poimijoilta näiden keräämiä luonnontuotteita. Säännös koskisi ostajaa, jonka majoitukseen ja ruokahuoltoon luonnontuotteiden kerääjät Suomessa jo ollessaan myöhemmin siirtyvät. Lisäksi säännös koskisi ostajaa, jonka majoituksessa on luonnontuotteiden kerääjiä, jotka ovat viisumivapaan valtion kansalaisia. Laki ei millään osin koskisi muita kerääjiltä luonnontuotteita ostavia tahoja.

Kolmannessa momentissa säädettäisiin siitä, mitä laissa tarkoitetaan luonnontuotteilla. Määritelmä kytkettäisiin tuloverolain 89 §:än, jossa säädetään tuloverovapaista luonnontuotetuloista. Mainitun pykälän mukaan luonnonvaraisten käpyjen, marjojen ja sienien sekä sellaisten luonnonvaraisten kasvien tai niiden osien, joita kerätään käytettäväksi ihmisravintona, lääkkeenä tai lääkeaineen valmistuksessa, kerääjän näiden tuotteiden luovutuksesta saama tulo ei ole veronalaista tuloa, jollei tuloa ole pidettävä palkkana.

3 §. Suhde muuhun lainsäädäntöön. Laissa ei säädettäisi ulkomaalaisen maahan tulosta, maassa oleskelusta eikä työnteko-oikeudesta. *Ensimmäisessä momentissa* säädettäisiin siksi, että luonnontuotteiden kerääjien maahantuloon, maastalähtöön sekä oleskeluun ja työntekoon sovelletaan ulkomaalaislain (301/2004) maahantuloa, maastalähtöä sekä oleskelua ja työntekoa koskevia säännöksiä. Luonnontuotteiden kerääjän maahantuloon liittyisi kuitenkin 5 §, jossa asetettaisiin edellytyksiä kerääjän Suomeen kutsuvalle ostajalle.

Ehdotettu laki ei tyhjentävästi sääntele luonnontuotteiden kerääjien ja heiltä luonnontuotteista ostavien tahojen välisiä oikeussuhteita. Siksi *toisessa momentissa* säädettäisiin selkeyden vuoksi, että kerääjän ja ostajan oikeudet ja velvollisuudet kerääjän Suomessa oleskelun ja työs-kentelyn aikana määräytyvät paitsi ehdotetun lain, myös muun voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Säännös olisi pakottava siten, että laissa säädettävistä asioista ei voitaisi sopia toisin luonnontuotteiden kerääjän vahingoksi.

Työsopimussuhteen tunnusmerkeistä on säädetty työsopimuslain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa. Myös luonnontuotteiden kerääminen voi tapauskohtaisesti arvioiden täyttää työsopimussuhteen tunnusmerkit, jolloin työlainsäädäntö työnantajavelvoitteineen tulee sovellettavaksi. Tällöin ehdotetun lain soveltaminen käy tarpeettomaksi. Siksi *kolmannessa momentissa* säädettäisiin, että jos kerääjän ja ostajan välinen oikeussuhde täyttää työsopimuslain (55/2001) 1 §:ssä säädetyt työsuhteen tunnusmerkit, lakia ei sovelleta.

4 §. Kerääjän oikeudet. Pykälässä säädettäisiin kerääjän erityisistä oikeuksista suhteen siten, että oikeudet olisivat sopusoinnussa jokamiehenoikeuden nojalla tapahtuvat toiminnan kanssa. Säännöksen tarkoitus on olla oikeustilaa selkeyttävä, eikä se vaikuttaisi niihin oikeuksiin, jotka luonnontuotteiden kerääjällä on muun lainsäädännön nojalla.

Luonnontuotteiden kerääjän oikeusaseman kannalta on olennaista, että hänellä on oikeus myydä poimimansa luonnontuotteet valitsemalleen taholle, myös muulle kuin hänet Suomeen kutsuneelle ostajalle. Tästä säädetäisiin pykälän *ensimmäisessä kohdassa*. Ostajien kilpailuttamisella kerääjä voi pyrkiä saamaan keräämistään luonnontuotteista parhaan mahdollisen hinnan.

Helsingin hallinto-oikeus perusteli viisumin kumoamista koskevassa päätöksessään (08803/17/3108, 14.12.20182018), että luonnontuotteita poimimaan tulleilla ulkomaalaisilla tuli olla oikeus siirtyä ostajan järjestämästä majoituksesta ja ruokahuollosta valitsemaansa muuhun majoitukseen ja ruokahuoltoon, kun maahantulon tarkoitus ei muuttunut. Koska nämä edellytykset täyttyivät, luonnontuotteidenpoimijoille myönnettyjä viisumeita ei voitu hallinto-oikeuden mukaan kumota. Tästä oikeudesta säädetäisiin pykälän *toisessa kohdassa*. Mahdollisuudella vaihtaa majoituksen ja ruokahuollon järjestäjää luonnontuotteiden kerääjällä voi säilyttää itsenäisen asemansa suhteessa luonnontuotteiden ostajiin.

Luonnontuotteiden kerääjän itsenäisen aseman varmistamiseen liittyy myös se, että kerääjällä tulee olla oikeus itse päättää maahan tulon ja maasta poistumisen ajankohdasta sekä keruun aikatauluttamisesta. Näistä säädetäisiin pykälän *kolmannessa ja neljännessä kohdassa*.

5 §. Kerääjän Suomeen kutsuvan ostajan edellytykset. Vaikka luonnontuotteiden kerääjällä on oikeus myydä keräämänsä sato valitsemalleen taholle, kerääjän maahan kutsuneella yrityksellä tulisi olla taloudelliset ja luotettavuuteen liittyvät edellytykset ostaa maahan kutsumiensa kerääjien keräämät luonnontuotteet sekä luotettavasti järjestää kerääjille majoitus, ruokahuolto, hygienia, poimintavälineet sekä muut luonnontuotteiden keruun edellyttämät tukipalvelut. Kerääjän Suomeen kutsuvalle ostajalle asetettavat luotettavuutta ja taloudellista vakavaraisuutta koskevat edellytykset ovat keskeinen tae ulkomaalaisen luonnontuotteiden kerääjän oikeusaseman parantamista.

Pykälä liittyisi ulkomaalaisen maahantuloon siten, että jos kerääjän maahan kutsuva ostaja ei täyttäisi pykälässä mainittuja edellytyksiä taloudellisia ja luotettavuuteen liittyviä edellytyksiä, kerääjälle ei voitaisi myöntää maahantulolupaa. Käytännössä kerääjältä edellytetään vastaavan kaltaisia edellytyksiä myös nykyisin. Schengenin viisumisäännösten 12 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan edustuston on tarkistettava, onko viisumin hakijalla toimeentuloon tarvittavat varat ottaen huomioon sekä suunnitellun oleskelun kesto että lähtö- tai asuinmaahan paluu tai kykeneekö hän hankkimaan laillisesti tällaiset varat. Nykyisin Pohjois-Pohjanmaan TE-toimisto antaa osana aiesopimusmenettelyä Suomen edustustolle lausunnon siitä, onko kutsuvalla ostajalla taloudelliset ja luotettavuuteen liittyvät edellytykset tarjota viisumin hakijalle mahdollisuudet ansaita edellä mainitut varat luonnontuotteita keräämällä. Pykälä ei sinänsä kytkeytyisi mihinkään erityiseen maahantulolupaan, vaan se täydentäisi esimerkiksi myöhemmin mahdollisesti käyttöön otettavan kansallisen D-viisumin myöntämisen edellytyksiä.

Elintarvikelain 16 a §:n 1 ja 2 momentissa (23/2006, siten kuin se on laissa 1397/2019) säädetään elintarvikealan toimijan luotettavuudesta. Säännösten mukaan elintarvikealan toimijan on oltava luotettava. Toimijaa ei pidetä luotettavana, jos hän on kolmen arviota edeltäneen vuoden aikana elinkeinotoiminnassaan toistuvasti osoittanut ilmeistä piittaamattomuutta elintarviketurvallisuuden varmistamista tai kuluttajien turvallisuutta kohtaan, kolmen arviota edeltäneen vuoden aikana toistuvasti tai huomattavassa määrin laiminlyönyt veroihin, lakisääteisiin eläke-, tapaturma- tai työttömyysvakuutusmaksuihin taikka tullin perimiin maksuihin liittyvien rekisteröitymis-, ilmoitus- tai maksuvelvollisuuksien hoitamisen tai on ulosmittauksen tai muun selvityksen mukaan kykenemätön vastaamaan veloistaan. Luotettavuuskriteerit koskevat yrityksen avainhenkilöitä.

Elintarvikelain nojalla elintarvikealan toimijoiden luotettavuuden selvittää Ruokavirasto tai kunnan elintarvikevalvontaviranomainen. Elintarvikelain 16 a §:n 4 momentin mukaan Ruokavirasto ja kunnan elintarvikevalvontaviranomainen voivat toimijan luotettavuuden selvittämiseksi pyytää toimijasta Harmaan talouden selvitysyksiköltä Harmaan talouden selvitysyksiköstä annetun lain (1207/2010) 5 §:ssä tarkoitetun velvoitteidenhoitoselvityksen.

Säännökset liittyvät elintarvikealan toimijoiden luotettavuuden arviointiin yleensä, ja ne tulevat sovellettavaksi myös luonnontuotealan toimijoiden osalta näiden muussa toiminnassa. Luotettavuuden selvittäminen voisi perustelujen (HE 36/2009 vp, s. 22) mukaan tulla selvitettäväksi valvontaviranomaisen suunnatessa tai suorittaessa valvontaa. Luotettavuuden selvittämisestä elintarvikealan toimija saa valituskelpoisen päätöksen.

Luonnontuotteiden kerääjien maahan kutsumisen edellytyksiin säännös ei tule sovellettavaksi, ellei asiasta nimenomaisesti säädetä. Siksi pykälän *ensimmäisessä kohdassa* viitattaisiin näihin elintarvikelain säännöksiin. Edellytysten seuranta kuuluisi työ- ja elinkeinotoimistolle (ehdotettu 8 §). Työ- ja elinkeinotoimisto ei kuitenkaan itse soveltaisi elintarvikelain 16 a §:ää, vaan saisi ostajalta tarvittaessa tiedon elintarvikevalvontaviranomaisen antamasta päätöksestä (ehdotettu 11 §).

Koska yrityksen on kyettävä ostamaan luonnontuotteita suurelta kerääjämäärältä päivittäin, yrityksen on myös oltava riittävän vakavarainen ja taloudellisesti toimintakykyinen. Vakavaraisuus arvioitaisiin suhteessa ostajan Suomeen kutsumien kerääjien määrään. Tästä säädetäisiin pykälän *toisessa kohdassa*. Arvioinnista vastaisi työ- ja elinkeinotoimisto (ehdotettu 11 §).

6 §. Kerääjän Suomeen kutsuneen ostajan velvollisuudet. Kerääjän Suomeen kutsuneen ostajan velvollisuuksista säädetäisiin pääosin vastaavasti kuin mitä nykyisin edellytetään aiesopimuksessa. Velvollisuuksien konkreettisesta sisällöstä on olemassa hallinnollista seurantakäytäntöä noin kuuden vuoden ajalta, jolloin on sovellettu aiesopimusmenettelyä. Velvollisuudet koskisivat luonnontuotteiden kerääjien perehdyttämistä poimintaan ja olosuhteisiin Suomessa, ostajan ja ostajan lukuun toimivien tahojen ja kerääjien keskinäisiin oikeudellisiin suhteisiin, oikeuksiin ja velvollisuuksiin Suomessa sekä muuhun keruun kannalta olennaisiin seikkoihin (1 kohta). Perehdyttämisvelvollisuus olisi soveltuvin osin samanlainen kuin työturvallisuuslain (738/2002) 14 §:ssä (työntekijälle annettava opetus ja ohjaus), joka kuuluu työsuojeluviranomaisen valvonnan piiriin. Olennaista on, että kerääjä perehdytetään keruun suorittamiseen siten, että se voi tapahtua tuloksellisesti ja turvallisesti ja että kerääjä tietää, minkä tahon puoleen voi kääntyä tarvitessaan neuvontaa tai apua mahdollisissa ongelmatilanteissa.

Ostajalla olisi yhteistyövelvollisuus eli hänen tulisi seurata satotilannetta ja myötävaikuttaa keruuseen niin, että jokaisella kerääjällä olisi mahdollisuus mahdollisimman suureen keruuansoon (2 kohta). Käytännössä yhteistyövelvollisuus tarkoittaisi sitä, että ostajan tulisi seurata luonnontuotteiden satotilannetta Luonnonvarakeskuksen ja muiden alan toimijoiden satoennusteiden ja muun ajantasaisen tiedon perusteella. Lisäksi ostajan tulee huomioida alueet, joilta luonnontuotteet on jo kerätty. Hankkimansa tiedon perusteella ostajan tulisi tiedottaa kerääjiä tuottoisista satoalueista. Ostajan yhteistyövelvollisuus on tärkeä siksi, että ulkomaalaisilla luonnontuotteiden kerääjillä ei käytännössä ole mahdollista tehdä tällaista analyysia.

Ostajan tulisi lisäksi pitää tarjolla majoitus, joka täyttää terveydensuojelulain (763/1994) vaatimukset (3 kohta). Vastaavan kaltainen säännös sisältyy myös työntekijöiden lähettämisestä annetun lain 6 a §:än. Terveydensuojelulain 26 §:ssä säädetään asunnon ja muun oleskelutilan terveydellisistä vaatimuksista ja 27 §:ssä asunnossa tai muussa oleskelutilassa esiintyvistä terveyshaitasta. Terveydensuojeluasetuksen (1280/1994) 5 luvussa ja asunnon ja muun oleskelu-

tilan terveydellisistä olosuhteista. Ulkopuolisten asiantuntijoiden pätevyysvaatimuksista annettussa sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa (545/2015) ovat säännökset asunnon ja muun oleskelutilan terveydellisistä vaatimuksista. Asetuksen 16 §:ssä säädetään asunnon tai muun oleskelutilan henkilömäärästä.

Kerääjien majoituksen kannalta merkityksellinen on myös asuin-, majoitus- ja työtiloista annettun ympäristöministeriön asetus (1008/2017). Asetuksen 8 §:n mukaan asuinhuoneiston tilojen ja pohjaratkaisun on oltava aiottu käyttäjämäärä, asuntojen yhteiset tilat ja käyttötarpeiden muutokset huomioon ottaen asumisen kannalta tarkoituksenmukaisia. Asuinhuoneistossa on oltava toiminnan kannalta tarkoituksenmukaiset tilat lepoa, oleskelua ja vapaa-ajan viettoa, ruokailua ja ruoanvalmistusta, hygienian hoitoa sekä asumiseen liittyvää välttämätöntä huoltoa ja säilytystä varten. Tilat on varustettava niiden käytön edellyttämällä kalusteilla, varusteilla sekä teknisillä asennuksilla. Asuinhuoneistossa on aina oltava käymälä sekä riittävä perusvarustus henkilökohdaisen hygienian hoitoa ja ruoanvalmistusta varten.

Ruokahuollon asianmukaisuudella tarkoitettaisiin sitä, että tarjolla oleva ravinto on laadultaan hyvää ja vastaa kalorisisällöltään keruutyössä kuluvaa energiamäärää.

Ostajan tulisi pitää kerääjälle tarjolla katsastettu ajoneuvokalusto keruupaikoille kulkemiseen ja luonnontuotteiden kuljettamiseen (4 kohta). Samoin hänen tulisi pitää kerääjälle tarjolla tarkoituksenmukaiset keruuvälineet ja säänmukaiset keruuvälineet (5 kohta). Myös nämä velvollisuudet ovat yhdenmukaisia nykyisen aiesopimuksen edellytysten kanssa.

Kuten nykyisinkin, ostajan tulisi huolehtia siitä, että ostajan kulloinkin voimassa olevan luonnontuotteiden sisäänostohinnat ovat kerääjän tiedossa ja että ne eivät muutu poimintapäivän aikana alaspäin (6 kohta). Silloin kun ei ole kyse työsuhteesta, kerääjän ja ostajan ei yleensä ole mahdollista sopia kerättyjen luonnontuotteiden ostopuhetta. Kerääjän oikeusaseman kannalta on kuitenkin merkityksellistä, että keruun alkaessa tiedossa oleva sisäänostohinta ei keruupäivän aikana laske alaspäin.

Ostajan tulisi myös varmistaa, että kerääjällä on mahdollisuus antaa palautetta ostajalle sekä toimivaltaisille viranomaisille (7 kohta). Suora poimijapalaute on tärkeä luonnontuotteiden keruun seuranta- ja toiminnan kehittämiskeino. Toimivaltaisilla viranomaisilla tarkoitettaisiin työsuojeluviranomaisista, työ- ja elinkeinotoimistosta sekä muita viranomaisia, joiden lakisääteiseen valvontatehtävään liittyviä seikkoja ehdotettavaan lakiin sisältyy.

Lain noudattamisen valvonnan onnistumiseksi kerääjät maahan kutsuneen ostajan tulisi ennalta ilmoittaa kerääjien tukikohdat työsuojeluviranomaiselle (8 kohta). Tukikohdat ovat käytännössä kerääjien poimijajaleirejä, joissa kerätyt luonnontuotteet punnitaan ja niillä käydään kauppaa, kerääjille valmistetaan ruokaa ja joissa ajoneuvot ja keräysvälineet huolletaan ja korjataan. Tukikohdat toimivat myös kerääjien majoituspaikkoina ja keskuksina, joissa kerääjät perehdytetään sekä opastetaan maastoon. Tieto tukikohtien sijainnista on tärkeää siksi, että työsuojeluviranomainen voisi tavoittaa kerääjät ja ostajat. Tieto tukikohtien sijainnista tulisi toimittaa työsuojeluviranomaisen julkisesti ilmoittamaan osoitteeseen, joka voisi olla esimerkiksi yksi nimenomainen sähköpostiosoite. Jos keruukauden aikana kerääjien tukikohta muuttuu, myös uudesta tukikohdasta tulisi tehdä ennakoilmoitus.

7 §. Ansioiden maksaminen ja kulujen veloittamista koskevat kiellot. Pykälä on luonnontuotteiden kerääjien oikeusaseman parantamisen kannalta olennainen. Ostajalla olisi velvollisuus maksaa kerääjän kaikki keruuanisiot ennen kerääjän maasta poistumista. Edellytys on ollut myös aiesopimuksessa, vaikka nykyisessä aiesopimuksessa on 14 päivän joustovara. Keruuanisoiden

päätymiseen kerääjälle maasta poistumisen jälkeen liittyy kuitenkin riskejä, joten ehdotetussa laissa ei olisi joustovaraa keruuansioiden maksamisessa.

Suomessa ja Suomen ulkopuolella kerääjälle kertyvät kulut pienentävät merkittävästi kerääjän ansioita. Kulujen veloittamisen kieltoa koskeva säännös olisi osittain ehdoton eli kieltäisi kulujen veloittamisen kokonaan. Osittain säännös sallisi kulujen veloittamisen, mutta kuitenkin kieltäisi kohtuuttomien kulujen veloittamisen. Ehdottomat kiellot jaettaisiin 1 ja 2 momenttiin lakiteknisistä syistä, koska kaikki ehdottomat kulujen veloittamiskiellot eivät ole olennaisia 8 §:ssä tarkoitetun muun ostajan osalta. Muu ostaja ei esimerkiksi osallistu kerääjän matkan järjestämiseen.

Pykälässä asetettaisiin kerääjän Suomeen kutsuneelle ostajalle velvollisuus huolehtia myös siitä, että ostajan lukuun toimiva taho noudattaa kulujen veloittamista koskevaa kieltoa. Säännös ulottaisi ostajan kautta kulujen veloittamiskiellon myös Suomen rajojen ulkopuolelle, kun on kyse ostajan lukuun toimivasta tahosta. Säännös olisi olennainen luonnontuotteiden kerääjän oikeusaseman parantamisen näkökulmasta.

Ehdottomasti olisi kiellettyä maksun periminen poimijan perehdyttämisestä, rekrytoinnista sekä Suomeen ja Suomesta pois matkustamiseen liittyvistä palveluista ja koron periminen mahdollisesta poimijan matkakulujen rahoittamisesta. Ostajan yhteistyövelvollisuudesta huolehtimisesta ei myöskään olisi luvallista periä maksua. (6 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdat ja 2 momentti.)

Kerääjien rekrytointiin liittyvä veloituksen kieltö vastaa julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain (916/2012) 12 luvun 5 §:ssä säädettyä työnvälityksen maksukieltöä. Mainitun säännöksen mukaan yksityisiä työvoimapalveluja tarjoavat eivät saa periä maksua henkilöasiakkaalta tarjoamistaan työnvälityspalveluista (*työnvälityksen maksukieltö*). Rikoslain 47 luvun 6 a §:ssä säädetään, että joka julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain 12 luvun 5 §:n 1 momentissa säädetyn työnvälityksen maksukiellon vastaisesti perii maksun henkilöasiakkaalta, on tuomittava työnvälityksen maksukiellon rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Rangaistukseen voidaan rikoslain 1 luvun edellytyksin tuomita, vaikka rikos olisi tehty ulkomailla. Kerääjien rekrytointiin liittyvä veloituksen kieltö on tärkeä kerääjien oikeusaseman parantamisen kannalta, erityisesti kerääjien kohtuuttoman velkaantumisen ehkäisemiseksi.

Kohtuuttomien veloitusten kieltö koskisi veloitusta majoituksen, ruokailun, ajoneuvojen, poimintavälineiden tai muiden poiminnassa tarvittavien varusteiden järjestämisestä ja ylläpitämisestä sekä muusta suoranaisesti poiminnan järjestämiseen liittyvästä palvelusta, jonka ostaja tai ostajan lukuun toimiva taho veloittaa (6 §:n 1 momentin 3–5 kohdat). Kohtuuttomuudella tarkoitettaisiin sitä, että veloitus ei saisi olla selvässä epäsuhteessa tarjottuun palveluun nähden. Epäsuhdetta tulisi arvioida suhteessa siihen, mitä vastaavasta palvelusta yleensä vastaavissa yhteyksissä ostaja tai hänen lukuunsa toimiva taho voivat periä. Esimerkiksi viisumihakemuksen käsittely- tai lääkärintarkastusajan varaamisesta ostaja tai hänen lukuunsa toimiva taho voivat periä kerääjältä esimerkiksi 0-20 euroa. Bussi- tai junalipun varaamisesta ei yleensä ole kohtuullista veloittaa mitään, koska kerääjä lähtökohtaisesti voi ja osaa tehdä sen itsekin. Lähtöperehdytystilaisuuden järjestämisestä veloitus voi olla esimerkiksi 30 euroa kultakin kerääjältä.

Poiminnan järjestämiseen ja Suomeen ja Suomesta matkustamiseen liittyvä veloitusten kieltö koskisi ostajaa ja hänen lukuunsa toimivaa tahoja. Säännös ei koskisi muiden palveluja tarjoavien tahojen ja elinkeinonharjoittajien elinkeinotoimintaan kuuluvia säännönmukaisia veloituksia. Tällaisia ovat esimerkiksi viisumihakemusten käsittelyyn liittyvä palvelu- ja käsittelymaksut, lääkärintarkastuksen palkkio tai lentoyhtiön matkalippuveloitus.

Ansioiden maksamisen ja maksukieltojen noudattamisen valvonta tehtäisiin ostajan toimittamien asiakirjojen perusteella jälkikäteen. Asiakirjat arvioisi työ- ja elinkeinotoimisto ja antaisi niistä tarvittaessa lausunnon edustustolle tai työsuojeluviranomaisille (8§).

8 §. Työ- ja elinkeinotoimiston tehtävät. Ensimmäisessä momentissa säädettyjen edellytysten täyttymistä seuraisi ja arvioisi ja niistä lausunnon edustustolle antaisi työ- ja elinkeinotoimisto. Vuodesta 2014 käytössä ollut lausuntomenettely on osoittanut, että Suomen edustustot tarvitsevat mainitun asiantuntijaviranomaisen antaman arvion viisumin myöntämistä harkitakseen. Nykyisin Suomen edustustoja viisumin myöntämisessä avustaa lausuntomenettelyllä Pohjois-Pohjanmaan työ- ja elinkeinotoimisto niiden vakavaraisuus- ja luotettavuuskriteerien perusteella, joista alan yritysten kanssa on sovittu aiesopimus- ja konsultaatiomenettelyssä. Työ- ja elinkeinotoimistolla olisi edelleen työ- ja elinkeinoministeriön määräämä valtakunnallinen erikoistumistehtävä ulkomaalaisten luonnontuotteiden kerääjien neuvonnassa.

Toisessa momentissa säädettäisiin lain soveltamista koskevasta neuvonnasta. Neuvontatehtävä olisi työ- ja elinkeinotoimiston ja työsuojeluviranomaisten yhteinen. Perusteluna on, että kummallakin viranomaistaholla on keskeinen tehtävä lain soveltamisessa. Yhteisessä neuvontatehtävässä onnistuminen edellyttää kummankin viranomaisen hyvää yhteistoimintaa ja sujuvaa tietojen vaihtoa.

9 §. Luonnontuotekeruulain rikkomus. Ehdotetun lain noudattamista tehostettaisiin seuraamuksella. Seuraamus on sinänsä uusi, mutta rakenteeltaan tavanomainen. Poimijat Suomeen kutsuneen ostajan tai myöhemmän muun poimijoita majoittavan ostajan vastuuhenkilö tai tämän edustaja, joka tahallaan tai huolimattomuudesta laiminlyö ehdotetun lain 6 § tai 7 §:ssä säädetyn velvollisuuden olisi tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, luonnontuotekeruulain rikkomuksesta sakkoon. Teosta tuomittavia ankarampia rangaistuksia voisivat olla esimerkiksi petos (RL 36:1), kiskonta (RL 36:6) tai ihmiskauppa (RL 25:3).

10 §. Valvonta. Ehdotetun lain säännösten noudattamista valvoisivat työsuojeluviranomaiset siten, kuin laissa työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta (44/2006) säädetään, siltä osin kuin valvonta ei kuulu muulle toimivaltaiselle viranomaiselle. Työsuojeluviranomaisella on nykyisin osana ulkomaalaisasioiden mukaista valvontatehtävänsä velvollisuus valvoa luonnontuotteiden keruuseen liittyvien tukihenkilöiden työehto- ja työnteko-oikeuskysymyksiä ja tässä tarkoituksessa myös oikeus päästä luonnontuotealan yritysten tiloihin ja poimijaleireihin. Ehdotetun lain säännösten valvonta muodostaisi johdonmukaisen kokonaisuuden työsuojeluviranomaisen ulkomaalaisasioiden valvontaan.

Ehdotettuun lakiin sisältyy ostajan velvollisuuksia, joiden valvonta kuuluu lain nojalla muulle viranomaiselle kuin työsuojeluviranomaiselle. Majoitusta koskeva valvonta kuuluu terveydensuojelulain nojalla kunnan terveydensuojeluviranomaiselle. Kunnan terveydensuojeluviranomainen tekee terveydensuojelulain valvomiseksi suunnitelmallista ja terveyshaittaepäilyihin nojautuvaa asuinolosuhteisiin liittyvää valvontaa. Kunnan rakennusvalvontaviranomaisella on maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 183 §:n nojalla oikeus maankäyttö- ja rakennuslain mukaisen valvontatehtävän hoitamiseksi päästä rakennuskohteeseen ja suorittaa siinä tarkastuksia ja tutkimuksia. Jos on perusteltu syy epäillä, että rakentamista tai rakennuksen kunnossapitoa koskevia säännöksiä, määräyksiä tai kieltoja on rikottu, rakennusvalvontaviranomaisella on oikeus päästä myös rakennukseen tai huonetiloihin. Tarkastuksen toimittamisesta on ilmoitettava vähintään yhtä vuorokautta aikaisemmin rakennuksen tai huonetilan omistajalle ja haltijalle.

Palotarkastuksia ja muita pelastuslain (379/2011) mukaisen valvontatehtävän edellyttämiä toimenpiteitä suorittaa alueen pelastusviranomainen. Palotarkastus saadaan pelastuslain nojalla suorittaa rakennuksessa ja rakennelmassa, niihin kuuluvissa huoneistoissa ja asunnoissa sekä

muissa kohteissa. Palotarkastuksen suorittaja on päästettävä kaikkiin tarkastettaviin tiloihin ja kohteisiin. Tarkastettavan kohteen edustajan on esitettävä säädöksissä vaaditut suunnitelmat, muut asiakirjat ja järjestelyt. Ajoneuvojen katsastuksia valvoo Liikenne- ja viestintävirasto Traficom sekä kentällä poliisi.

Työsuojeluviranomaiselle kuuluvia keskeisiä valvontatehtäviä olisivat 4 §:ssä tarkoitettujen poimijan oikeuksien toteutuminen, 6 §:n 1 kohdassa tarkoitettujen perehdyttäminen, ostajan yhteistyövelvollisuus, 6 §:n 5 kohdassa tarkoitettujen keruuvälineet ja -varusteet, 6 §:n 6 kohdassa tarkoitettu sisäänostohinta ja 6 §:n 7 kohdassa tarkoitettu palaute. Työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta annetun lain 1 §:n 2 momentin mukaan mitä 2, 3 ja 6 luvussa säädetään työnantajasta ja työpaikasta, sovelletaan soveltuvin osin muihin tahoihin, joita työsuojeluviranomainen valvoo.

11 §. Tietojensaantioikeus ja asiakirjojen säilyttämisvelvollisuus. Työ- ja elinkeinotoimistolla ja työsuojeluviranomaisella ei ole voimassa olevan sääntelyn nojalla oikeutta saada ostajalta tietoja lain toimeenpanossa välttämättömiä tietoja. Tietojensaantioikeutta ei myöskään kaikilta osin ole sellaiselta muulta viranomaiselta, jonka valvontatoimivaltaan sisältyy 6 §:ssä tarkoitettuja seikkoja. Siksi tietojensaantioikeudesta säädettäisiin laissa. Tietojensaanti on olennaista erityisesti 4, 5, 6 ja 7 §:en valvonnassa.

Osa ehdotetun lain mukaisista ostajan velvollisuuksista perustuu asiakirjatarkastuksiin. Luonnontuotteiden keruukausi on lyhyt, eikä reaaliaikaiseen valvontaan todennäköisesti useinkaan ole mahdollisuuksia. Siksi ostajan tulisi säilyttää lain mukaisten velvollisuuksien hoitamiseen liittyvät tiedot siten, että ne ovat tarvittaessa työsuojeluviranomaisen tarkastettavissa myös jälkikäteen. Ostajan tulisi säilyttää tiedot keruuvuoden päättymisestä kaksi vuotta. Säännös on rakenteeltaan samankaltainen tietojen säilyttämistä koskeva ulkomaalaislain 86 a §:n 3 momentti.

8 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulemaan voimaan mahdollisimman pian, viimeistään ennen luonnontuotteiden keruun satokautta 2021.

9 Toimeenpano ja seuranta

Esityksen tehokkaaksi toimeenpanemiseksi on tärkeä tiedottaa uusista säännöksistä luonnontuotealalle ja erityisesti ulkomaalaisille luonnontuotteiden kerääjille. Tiedottamista ja viestintää on tarkoitus tehdä yhteistyössä erityisesti ulkoasiainhallinnon, Thaimaan suurlähetystön, Luonnontuoteteollisuusyhdistyksen sekä luonnontuotealan yritysten kanssa. Esityksen toimeenpanoa tuetaan eri työsuojeluviranomaisen ja työ- ja elinkeinotoimiston yhteistoimintaa ja tietojenvaihtoa kehittämällä.

10 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Ehdotetun lain tavoitteena on vahvistaa ulkomaalaisten luonnontuotteiden kerääjien oikeusasemaa ja muun muassa parantaa kerääjien ansiomahdollisuuksia. Perustuslain 18 §:n 1 momentin jälkimmäisen virkkeen mukaan julkisen vallan on huolehdittava työvoiman suojelusta. Luonnontuotteiden keruu tapahtuisi jatkossakin jokamiehenoikeuden nojalla. Kyse ei lähtökohtaisesti olisi työsuhteesta, ellei tapauskohtaisesti arvioitaisi työsuhteen tunnusmerkkien täyttyvän. Pääosin kyse olisi edelleen kerääjän itsenäisestä toiminnasta. Perusoikeusudistuksen esitöiden mukaan edellä mainitun säännöksen ei kuitenkaan voida katsoa rajautuvan vain työ- tai virkasuhteessa olevien henkilöiden työolojen turvallisuudesta ja terveellisyydestä huolehtimiseen,

vaan julkisen vallan on huolehdittava myös esimerkiksi yksityisten yrittäjien työvoiman suojelusta. Tästä syystä esityksen on katsottava olevan sopusoinnussa perustuslain 18 §:n 1 momentin jälkimmäisen virkkeen kanssa.

Perustuslain kannalta ehdotetussa laissa on olennaista myös se, että siinä säädettäisiin luonnontuotteiden kerääjiä maahan kutsuille ja muille heiltä luonnontuotteita ostaville toimijoille velvoitteita. Nykyisin velvoitteet sitovat vain viisumikutsujayrityksiä, jotka ovat aiesopimuksen nojalla niihin sitoutuneet. Esityksessä velvoitteita myös laajennettaisiin säätämällä rekrytointipalvelujen maksukiellosta ja ostajan yhteistoimintavelvoitteesta. Velvoitteet asettaisivat rajoitteita luonnontuotealan yritysten liiketoiminnalle.

Perustuslain 18 §:n 1 momentin ensimmäisessä virkkeessä säädetään, että jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Perusoikeuksien rajoittamisessa on otettava huomioon useita seikkoja perustuslakivaliokunnan linjauksen mukaisesti (PeVM 25/1994 vp). Perusoikeuksien rajoitusten on perustuttava eduskunnan säätämään lakiin. Rajoitusten on oltava täsmällisiä ja tarkkarajaisia. Rajoitukselle on oltava painava yhteiskunnallinen ja perusoikeusjärjestelmän kannalta myös hyväksyttävä tarve. Perusoikeuden ydinaluetta ei saa rajoittaa. Perusoikeuksien rajoittamisessa tulee noudattaa suhteellisuusvaatimusta. Rajoituksen on oltava välttämätön hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi eli rajoituksen tulee täyttää suhteellisuusvaatimus. Perusoikeuksien rajoittamisessa tulee huolehtia riittävästä oikeusturvajärjestelyistä sekä noudattaa ihmisoikeusvelvoitteita.

Luonnontuotteiden kerääjiä maahan kutsuille ostajille asetettavien huolehtimisvelvoitteiden ja maksukieltojen perusteena olisi luonnontuotteita keräämään kutsuttavien ulkomaalaisten oikeusturvan parantaminen. Velvoitteista ja niiden laiminlyöntien seuraamuksista säädettäisiin tarkkarajaisesti laissa. Vaikka yritykset ovat sitoutuneet aiesopimusmenettelyyn, kerääjien oikeusasema Suomessa on tällä hetkellä suurelta osin sääntelemätön. Velvoitteiden tarkoituksena on myös tasapuolistaa luonnontuotealan yritysten kilpailumahdollisuuksia siten, että vilpillisesti toimivilla yrityksillä ei olisi nykyisenkaltaisia mahdollisuuksia kustannussäästöihin luonnontuotteiden kerääjien kohtelusta ja olosuhteista tinkimällä. Suomen edustuston viisumisäännösten nojalla tekemään viisumin epäämistä koskevaan päätöksen saa hakea muutosta ulkomaalaislain 190 a §:n nojalla. Ehdotettavan lainsäädännön tavoitteiden on katsottava olevan tarpeellisia ja hyväksyttäviä ja säädettävien velvoitteiden täyttävän suhteellisuusvaatimuksen.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

jokamiehenoikeuden nojalla luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti *säädetään*:

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on parantaa luonnontuotteita keräämään maahan tulleiden ulkomaalaisten oikeudellista asemaa ja ansaintamahdollisuuksia sekä yhdenmukaistaa luonnontuotealan elinkeinotoiminnan edellytyksiä.

2 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan Suomessa jokamiehenoikeuden nojalla luonnontuotteita keräämään maahan tulleiden ulkomaalaisten (*kerääjä*) oikeudelliseen asemaan sekä kerääjien ja nämä Suomeen kutsuneiden ostajien keskinäisiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

Tämän lain 6 ja 7 §:n 1 momentissa säädettyä sovelletaan myös ostajaan, joka ei ole kutsunut kerääjää maahan, mutta joka itse tai jonka lukuun muu taho järjestää kerääjälle majoituksen, keruuvälineet ja -varusteet tai ajoneuvot pääasiallisena tarkoituksenaan saada ostetuksi kerääjältä tämän keräämiä luonnontuotteita.

Tämä laki koskee tuloverolain (1535/1992) 89 §:ssä tarkoitettuja luonnontuotteita.

3 §

Suhde muuhun lainsäädäntöön

Tässä laissa tarkoitettun poimijan maahantuloon, maastalähtöön sekä oleskeluun ja työntekoon sovelletaan ulkomaalaislain (301/2004) maahantuloa, maastalähtöä sekä oleskelua ja työntekoa koskevia säännöksiä.

Kerääjän ja ostajan oikeudet ja velvollisuudet kerääjän Suomessa oleskelun ja työskentelyn aikana määräytyvät voimassa olevan lainsäädännön sekä tässä laissa säädetyn mukaisesti. Sopimusehto, joka poikkeaa tämän lain säännöksistä kerääjän vahingoksi, on mitätön.

Jos kerääjän ja ostajan välinen oikeussuhde täyttää työsopimuslain (55/2001) 1 §:ssä säädetty työsuhteen tunnusmerkit, tätä lakia ei sovelleta.

4 §

Kerääjän oikeudet

Kerääjällä on oikeus:

- 1) myydä keräämänsä luonnontuotteet valitsemalleen taholle;

- 2) siirtyä ostajan järjestämästä majoituksesta ja ruokahuollosta valitsemaansa muuhun majoitukseen ja ruokahuoltoon, jos maahantulon tarkoitus ei muutu;
- 3) päättää itse maahan tulon ja maasta poistumisen ajankohdasta;
- 4) päättää itse keräämisen aikatauluttamisesta.

5 §

Kerääjän Suomeen kutsuvan ostajan edellytykset

Kerääjän Suomeen kutsuvalta ostajalta edellytetään, että:

- 1) ostajaa ei ole elintarvikelain 16 a §:n mukaisessa menettelyssä lainvoimaisella päätöksellä todettu ei-luotettavaksi;
- 2) ostaja on vakavarainen ja taloudellisesti toimintakykyinen tässä laissa säädettyjen velvollisuuksien täyttämiseksi.

6 §

Kerääjän Suomeen kutsuneen ostajan velvollisuudet

Kerääjän Suomeen kutsuneella ostajalla on velvollisuus:

- 1) perehdyttää kerääjä poimintaan ja olosuhteisiin Suomessa, ostajan ja ostajan lukuun toimivien tahojen ja kerääjän keskinäisiin oikeudellisiin suhteisiin, oikeuksiin ja velvollisuuksiin Suomessa, neuvoviin ja oikeusturvaa antaviin tahoihin sekä muuhun keräämisen kannalta olennaisiin seikkoihin;
- 2) seurata satotilannetta ja myötävaikuttaa keräämiseen siten, että kerääjällä on mahdollisuus mahdollisimman suureen poimintatuloon (*ostajan yhteistyövelvollisuus*);
- 3) pitää kerääjälle tarjolla majoitus, joka täyttää terveydensuojelulaissa (763/1994) säädetyt vaatimukset sekä asianmukainen ruokahuolto;
- 4) pitää kerääjälle tarjolla katsastettu ajoneuvokalusto keruupaikoille kulkemiseen ja luonnontuotteiden kuljettamiseen;
- 5) pitää kerääjälle tarjolla tarkoituksenmukaiset keruuvälineet ja -varusteet;
- 6) huolehtia siitä, että ostajan kulloinkin voimassa olevat luonnontuotteiden sisäänostohinnat ovat kerääjän tiedossa ja että ne eivät muutu keräyspäivän aikana alaspäin;
- 7) varmistaa, että kerääjällä on mahdollisuus antaa palautetta ostajalle sekä toimivaltaisille viranomaisille;
- 8) ilmoittaa ennalta kerääjien tukikohtien sijainti työsuojeluviranomaisen julkisesti ilmoittamaan osoitteeseen.

7 §

Ansioiden maksaminen ja kulujen veloittamista koskevat kiellot

Kerääjän Suomeen kutsuneella ostajalla on velvollisuus maksaa kerääjän kaikki keruuanasiat ennen kerääjän maasta poistumista.

Kerääjän Suomeen kutsuneella ostajalla on velvollisuus huolehtia siitä, että ostaja tai ostajan edustaja ei peri kerääjältä:

- 1) maksua 6 §:n 1 ja 2 kohdissa tarkoitetuista velvoitteiden hoitamisesta;
- 2) kohtuutonta kulua 6 §:n 3–5 kohdissa tarkoitetuista velvoitteiden hoitamisesta;
- 3) kohtuutonta kulua mistään muustakaan suoranaisesti keruun järjestämiseen liittyvästä palvelusta.

Ostajalla on lisäksi velvollisuus huolehtia siitä, että ostaja tai ostajan lukuun toimiva taho ei peri kerääjältä:

- 1) maksua rekrytoinnista eikä Suomeen ja Suomesta pois matkustamiseen liittyvistä palveluista;
- 2) korkoa mahdollisesta kerääjän matkakulujen rahoittamisesta.

8 §

Työ- ja elinkeinotoimiston tehtävät

Työ- ja elinkeinotoimisto seuraa 4 §:ssä ja 5 §:n 1 momentin 1 kohdassa, arvioi 5 §:n 1 momentin 2 kohdassa sekä 7 §:ssä säädettyjen edellytysten täyttymisen ja antaa niistä tarvittaessa lausunnon edustustolle tai työsuojeluviranomaisille.

Työ- ja elinkeinotoimisto antaa yhdessä työsuojeluviranomaisten kanssa neuvontaa tämän lain 4 – 8 §:n soveltamisesta.

9 §

Luonnontuotekeruulain rikkomus

Tämän lain 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettu ostajan vastuuhenkilö tai tämän edustaja, joka tahallaan tai huolimattomuudesta laiminlyö tämän lain 6 tai 7 §:ssä säädetyn velvollisuuden on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *luonnontuotekeruulain rikkomuksesta* sakkoon.

10 §

Valvonta

Tämän lain säännösten noudattamista valvovat työsuojeluviranomaiset siten, kuin laissa työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta (44/2006) säädetään, kuitenkin vain siltä osin, kun valvonta ei kuulu muulle toimivaltaiselle viranomaiselle.

11 §

Tietojensaantioikeus ja asiakirjojen säilyttämisvelvollisuus

Työ- ja elinkeinotoimistolla ja työsuojeluviranomaisella on oikeus saada salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta tämän lain toimeenpanon kannalta välttämättömät tiedot ostajalta ja muulta viranomaiselta.

Edellä 2 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettun ostajan tulee säilyttää tämän lain mukaisten velvollisuuksien hoitamiseen liittyvät tiedot siten, että ne ovat tarvittaessa vaivattomasti työsuojeluviranomaisen tarkastettavissa. Ostajan on säilytettävä tiedot keruuvuoden päättymisestä kaksi vuotta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä x.x.2020

Pääministeri

Sanna Marin

Työministeri Tuula Haatainen